

УДК: 811.161.2*243:[801.8:316.7:908]

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-3>

КУЛЬТУРНИЙ ТЕКСТ КРАЄЗНАВЧОЇ ТЕМАТИКИ У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Василькевич Галина Павлівна

кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою

вул. Степана Бандери, 32, Львів, Україна

У статті розкрито концепцію нового посібника з української мови для іноземців. Акцентовано на інноваційних методах викладання в іномовній аудиторії. Розглянуто інтегрований підхід до викладання української мови як іноземної, що базується насамперед на різних видах мовленнєвої діяльності – читанні, говорінні, прослуховуванні, писанні. Також на основі комунікативного аспекту як пріоритетного висвітлено доцільність застосування міждисциплінарного підходу до навчання, що є важливою умовою і результатом комплексного підходу в навчанні іноземців. У центрі уваги – сучасні новітні методологічні особливості викладання української мови для іноземців. Текст є основним засобом навчання мови в когнітивній методиці. Метою дослідження в цій статті є ефективність застосування саме міждисциплінарного підходу через вивчення культурного тексту краєзнавчої тематики у процесі викладання української мови як іноземної. До тексту як об'єкту вивчення застосовано різні ступені інтеграції: предметний (інтегратором є текст як складний об'єкт дослідження), проблемний (інтеграторами є загальні методи дослідження – їх сукупність із метою найточнішого вивчення об'єкта). Зокрема культурологічний підхід моделює навчальний текст у різних стильово-зображальних виявах – художньому, науковому, публіцистичному. А також репрезентує його в різних жанрово-мистецьких формах – писемний текст, мистецька картина, археологічний артефакт, кінематографічна стрічка, музичний текст тощо. Використання різнопланових текстів передбачає застосування так званої емоційної амплітуди, адже експресивна наповненість образів є водночас як і джерелом, так і продуктивним шляхом для засвоєння живої мови. Інтеграція в навчальному процесі дозволяє залучати максимум інформації з різних галузей знань, водночас поєднуючи різні функції: освітню, виховну й світоглядну. Різні аудіо- і відеолінгвальні види спілкування покращують навчальний ефект засвоєння тексту. Процес вивчення мови через культуру народу наочно ілюструє життєвість лінгвокультурологічної функції мови. Такий різноплановий культурологічний аспект не лише інтенсивно і якісно збагачує мовленнєвий запас студента-іноземця, а й загалом на соціокультурному рівні розширює кругозір іномовця про духовну й матеріальну культуру українців. На основі тексту правильно застосована лінгвокультурологічна методика швидко інкорпорує студента-іноземця в ментальний мовний світ українців.

Ключові слова: культурний текст, соціокультурний контекст, образотворення, мовний світ, візуалізація, мовленнєва ситуація.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Останніми роками доволі активно розвивається українська лінгводидактика. З'являються нові підручники й посібники з української мови як іноземної. Однак завжди нагальною є потреба в постійному вдосконаленні та підборі нових цікавих навчальних матеріалів, особливо для іноземних студентів, які вже на достатньому рівні володіють українською. Вищий етап навчання актуалізує нові запити, метою яких є розширення загалом культурного світогляду іноземців. Адже ґрунтовне вивчення мови неможливе без пізнання її культурного контексту. Зважаючи на запити щодо матеріалів для вищого етапу навчання та враховуючи вимоги до рівнів і Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, виникла ідея створити новий навчальний посібник, спрямований на розвиток комунікації студентів для рівня B2.

Запропоноване дослідження присвячено огляду інноваційних методів викладання української мови в іномовній аудиторії, зокрема розкрито концепцію нового посібника з української мови для іноземців. Основним засобом вивчення мови стає текст української культури загалом у різних його виявах – історичний, археологічний, етнографічний, фольклорний, кінематографічний, різностильовий писемний, що дає можливість інтегрувати знання з різних галузей і покращити процес засвоєння живої мови. Вивчення особливостей застосування інтегрованого комплексного підходу до викладання української мови як іноземної через вивчення культурного тексту краєзнавчої тематики обумовлює **актуальність** дослідження у зв'язку з недостатністю його вивчення в контексті сучасних концептуальних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання культурного тексту розглянув і глибоко обґрунтував у своїй монографії О. Хмельовський. Питання методології, зокрема особливості застосування інноваційних технологій у

процесі викладання української мови як іноземної, вивчали І. Кочан, І. Ключковська, О. Демська-Кульчицька, Л. Каратасюк, Л. Паламар та багато інших дослідників. Лігвокультурологічний аспект мови, так би мовити, «на перехресті мови і культури» і специфіку вивчення української мови як іноземної в руслі міжкультурних комунікацій вивчали О. Антонів, Т. Космеда. У статті досліджуватиметься практичний інтегрований ракурс вивчення культурного тексту в іншомовній аудиторії.

Мета полягає в розкритті інтегрованої концепції нового посібника з української мови для іноземців. А також – у представленні доцільності застосування інтегрованого підходу до викладання української мови іноземцям через багатаспектність вивчення культурного тексту. Позаяк кожна мовна особистість органічно пов'язана з національною культурою, до якої вона належить, то й вивчення іноземної мови не можливе без інтеграції в культуру цього народу. Тож вивчення мови передбачає налагодження простору міжкультурної комунікації. У зв'язку з цим підручнику основним засобом вивчення мови було обрано саме культурний текст. Насамперед текст української культури потрактовано широко – не лише прочитаний чи написаний, але й розглянута картина чи історично-археологічний артефакт, прослуханий музичний твір, переглянутий фільм. Основними завданнями є виявити ефективність завдяки різноплановій інформації, по-перше, поєднувати минулий і сучасний дискурси української культури, по-друге, представляти для студентів-іноземців різні грані культури українців (історію, археологію, літературу, різні види народного прикладного мистецтва), по-третє, репрезентувати й різні реєстри мовлення (літературний і живий мовленнєвий).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Тематичною особливістю посібника стало обрання народно-мистецького ракурсу. Тексти, що репрезентують різні види народного мистецтва українців, найкраще насамперед окреслюють загальну картину духовної й матеріальної культури України. Такий підхід забезпечує широкі перспективи для навчального процесу. Передусім можливість ознайомлення з різними гранями народної культури розширює світоглядний простір іноземців. По-друге, мова в обраному ракурсі фігурує в багатому соціокультурному контексті, що дозволяє іноземцеві значно глибше пізнати мову, яскраво збагатити палітру власного словникового запасу. Позаяк загальне тло культури передбачає залучення до навчального аналізу текстів різних рівнів. І візуальний, й акустичний – і картини, і фільми, і зображення, і тексти прослухані й написані створюють загальну канву «українських смислів», що вибудовують специфіку національного мислення. Недарма побутує думка про усталеність і тяглість культурних образів-сегментів у межах кожної культури. Так, сучасний філософ О. Хмельовський у своїй праці

«Теорія образотворення» зазначає, що найбільш збереженими виявляються матеріальні пласти, що в процесі історичного розвитку еволюціонують і частково видозмінюються, однак, зберігаючи при цьому характерні традиційні риси [4, 35].

Тобто в посібнику до підбору ілюстративного навчального матеріалу застосовано практично міждисциплінарний критерій. Адже текст української культури потрактовано широко як інформаційний потік на синхронному рівні і навіть діахронному. Скажімо, студенти, ознайомившись із текстом про трипільське письмо, мають унікальну можливість репрезентативно збагнути, що віднайдені археологічні артефакти крізь пелену тисячоліть можуть «промовляти» до нас писемними знаками. Це якраз цікавий приклад того, що в культурній скарбниці народу жодне явище не зникає безслідно, лише зазнає модифікацій. Загалом різні знаки духовної і матеріальної культури народу, безумовно, формують людину як представника цієї культури, тобто впродовж усього історичного буття національну самобутність. А для ґрунтовного вивчення мови важливим є збагнення всіх національних сенсів. Інформативна та культуросна функції мови навчально у виразності захоплюють мандрівку мистецькою Україною і дають можливість студентів сформулювати уявлення про українську культуру.

У межах кожного модуля центральним є саме текст, що пов'язаний із основними видами мовленнєвої діяльності: з аудіюванням, з говорінням, з читанням та з письмом. До прикладу, для читання запропоновано текст із описом юрївського свята та роз'ясненням його значення в контексті української культури. А текстом для аудіювання до теми «Народні свята» є уривок із твору «Камінна душа» Г. Хоткевича. Художній текст із розлогою метафоричною поетикою, вигаштований імпресіоністичною колористикою, може бути зрозумілим для студента тільки після збагнення семантико-функціональної сутності самого свята в межах української культури. Щонайважливіше: саме емоційна виповненість образів-слів чи образів-словосполучень у загальній канві художнього твору є своєрідним джерелом і водночас продуктивним шляхом для засвоєння живої мови [5, 35]. Адже загалом експресія художнього тексту відіграє важливу естетичну та націоідентифікаційну роль у культурологічному просторі. На практиці ж саме завдяки творчим вправам студенти вчаться емоційно використовувати мову. Тільки тоді, коли студент вміє українською мовою виявити свої емоції, почуття й враження від почутого та прочитаного, а отже, ідентифікує себе з нею, мова перестає бути іноземною [1, 20]. Тому з метою інтенсивного й активного експресивного засвоєння мови в деяких текстах збережено діалектизми, молодіжну жаргонну лексику, уживані фразеологічні звороти, прислів'я та приказки.

У розділах продуктивної мовленнєвої діяльності студентам запропоновано конкретні

комунікативні завдання. Для говоріння пропонується переглянути відеосюжет про свято Юрія – «живе», в дії, з елементами візуалізації. А після перегляду настає етап активного обговорення прослуханого і побаченого. Центральними питаннями є «Що найбільше з переглянутого Вам припало до вподоби?», «Чи є схоже свято у Вашій культурі? Як воно називається? Опишіть його». А для письма пропонується творче завдання – «Напишіть невелику листівку своєму другові».

Важливою особливістю кожного модуля є збереження смислового стрижня. Так до кожного аудіотексту дібрано ілюстративний матеріал, що є своєрідним тематичним зачином. Позаяк подане перед прослуховуванням зображення активізує увагу студента та налаштовує його на конкретне засвоєння тексту. З метою ефективного сприйняття інформаційного матеріалу студентам запропоновано ознайомитися зі значенням маловідомих слів зі словника, скомпанованого на основі відповідного тексту. Сислово цілісність збережено й у підборі тексту для читання. Скажімо, якщо аудіотекст є про трипільську культуру загалом, то текст для читання пропонує студентам поглибити свої знання – і ознайомитись із самотністю трипільського письма. У відповідності до смислової єдності дібрано й завдання для говоріння та письма.

Позаяк основною метою аудіювання та читання є розуміння тексту, то вирішальним етапом є саме контроль. Зважаючи на це, кожен модуль має комплекс вправ для контролю аудіювання, а також читання. Обов'язкова присутність у вправах нововивчених із тексту слів. Скажімо, це можуть бути завдання на підбір до них уже відомих студентів синонімів чи антонімів. Ефективними для збагачення лексико-фразеологічного запасу студента є також вправи на засвоєння фразеологічних зворотів. Їх моделювання в різних мовленнєвих ситуаціях дозволяє грамотно використовувати у практиці.

Тексти для аудіювання та читання взято автентичні, українознавчої тематики. З-поміж них: і художні твори, і публіцистично-наукові, і інформаційні статті з газет та інтернету. Більшість із них довелося скоротити та адаптувати до студентської мовної аудиторії. Здебільшого, редагування потребували матеріали з інтернету. Також редагування зазнали художні тексти – окремі рідковживані діалектні слова замінили на літературні відповідники, наприклад, *востра* – *гостра*. Однак редагування аж ніяк не позначилося на автентичності самих текстів. Під автентичністю мається на увазі мовленнєва природність, властива носіям української мови.

Позаяк аудіювання спрямоване на розвиток мовленнєвої діяльності, що охоплює і розуміння почутого, і засвоєння нової інформації, і

власне оцінювання почутого. Тому після аудіотексту запропоновано комплекс питань-завдань для говоріння. Адже процес слухання невіддільний від процесу говоріння. Переглянутий фрагмент художнього фільму чи документального відеосюжету розширює інформаційні межі текстового культурологічного простору – і дає студентам значно більше комунікативних можливостей як для засвоєння інформації, так і для її відтворення в монологах чи діалогах. Цікаво, що залучення різномірних текстів насамперед по-різному моделює реальну мовленнєву ситуацію на конкретну тему, а також підсилює сприйняття інформації завдяки багатій палітрі емоційних штрихів [6, 147]. Мовознавці стверджують, що саме емоційне сприйняття мовленнєвої ситуації є доволі продуктивним у процесі вивчення мови.

У писемному блоці намагалися представити різножанрові тексти письма: лист, рекламне оголошення, запис у щоденнику, відгук на театральну виставу чи відвідану виставку. Письмові завдання скомпановано також зі збереженням модульного смислового стрижня. Вони охоплюють різні мовні рівні: і лексико-фразеологічний, і граматично-синтаксичний, і стилістичний.

Висновки та перспективи дослідження.

Застосований у навчальному процесі такий культурологічний аспект розгортає перед студентом-іноземцем текст у різних виявах – і зображально-мистецькому, і науково-публіцистичному. Адже в курсі використано автентичні українські тексти різножанрової палітри: і зображення історичних артефактів чи видів народного промислу, і уривки кінематографічних стрічок, і мистецькі картини, і рекламні ролики, і музичні кліпи тощо. Загалом, усі ці тексти української культури про різні види народного мистецтва глобально представляють сучасну картину духовно-матеріального життя українців, що формувалося впродовж не одного століття. Саме культурний текст якнайповніше огранює ментальність українців, виявляє тяглість народної традиції і знайомить студента на мовно-експресивному рівні з національною ідентичністю. Тож прочитані, прослухані, промовлені і написані різностильові тексти інкорпують студента в ментальний мовний світ українців.

У дослідженні виявлено ефективність засвоєння різнопланової інформації. Культурний текст дозволяє цікаво поєднувати минулий і сучасний дискурси української культури. Представлені студентам-іншомовцям різні грані культури українців (історію, археологію, літературу, різні види народного прикладного мистецтва), а також різні реєстри мовлення (літературний і живий мовленнєвий) ілюстративно вірнімають і полегшують процес засвоєння української мови в руслі вивчення від культури до мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонів О. В. На перехресті мови і культури: урок української мови як іноземної. *Українська мова у світі* : Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 листопада 2014. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 17-21.
2. Кочан І. М. Нові освітні технології у викладанні української мови як іноземної. *Українська мова у світі* : Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 листопада 2014. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. С. 49-60.
3. Станкевич Н. І. Особливості створення навчальної текстотеки з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української як іноземної*. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 162-168.
4. Хмельовський О. М. Теорія образотворення. Луцьк : ЛДТУ, 2000. С. 512.
5. Fenner Anne-Brit. Dialog interaction with literary texts in lower secondary classroom. *Anne-Brit Fenner. Cultural awareness and language awareness based on dialogic interaction with texts in foreign language learning*. Strasbourg, 2001. P. 8-35.
6. Fenner Anne-Brit. Introductory article. *Anne-Brit Fenner. Cultural awareness and language awareness based on dialogic interaction with texts in foreign language learning*. Strasbourg, 2001. P. 142-150.

REFERENCES

1. Antoniv, O.V. (2012). Naperekhresti movy i kultury: urok ukrainskoi movy yak inozemnoi [At the crossroads of the language and the culture, the lesson of the Ukrainian language as a foreign language]. *Ukrainska mova u sviti* : Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 6-7 lystopada 2014. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
2. Kochan, I.M. (2014). Novi osvitni tekhnolohii u vykladanni ukrainskoi movy yak inozemnoi [New educational technologies in teaching Ukrainian as a foreign language]. *Ukrainska mova u sviti: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 6-7 lystopada 2014*. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
3. Stankevych, N.I. (2011). Osoblyvosti stvorennia navchalnoi tekstoteki z ukrainskoi movy yak inozemnoi [The peculiarities of compiling a textbook of Ukrainian as a foreign language]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi yak inozemnoi*. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
4. Khmelovskyi, O.M. (2000). *Teoriia obrazotvorennia* [The theory of image-creation]. Lutsk : LDTU [in Ukrainian].
5. Fenner Anne-Brit. (2001). *Dialog interaction with literary texts in lower secondary classroom. Anne-Brit Fenner. Cultural awareness and language awareness based on dialogic interaction with texts in foreign language learning*. Strasbourg [in English].
6. Fenner Anne-Brit. (2001). *Introductory article. Anne-Brit Fenner. Cultural awareness and language awareness based on dialogic interaction with texts in foreign language learning*. Strasbourg [in English].

CULTURAL TEXT OF REGIONAL ETHNOGRAPHY THEME IN PRACTICE OF TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Vasylkevych Halyna Pavlivna

Candidate of Philological Sciences, Junior Researcher

International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations

32, Stepan Bandery St., Lviv, Ukraine

The article describes the concept of a new Ukrainian language textbook for the foreigners. The emphasis has been made on the innovative teaching methods for the foreign audience. An integrated approach to the teaching of the Ukrainian language as a foreign language has been considered, which is based, first of all, on various types of the language activity – reading, speaking, listening, writing. Also, on the basis of the communicative aspect, the one of primary priority, the expediency of applying an interdisciplinary approach to teaching, which is an important prerequisite and the result of an integrated approach to the study of foreigners has been described. In the center of attention there are modern innovative methodological peculiarities of teaching the Ukrainian language to the foreigners. Text is the main means of teaching a language in a cognitive method. The goal of the study in this article is the effectiveness of applying specifically an interdisciplinary approach through the study of the cultural text of regional ethnography theme in the process of teaching Ukrainian as a foreign language. Different degrees of integration have been applied to the text, as the main object of study, namely: the subject (integrator is the text as a complex object of research), problematic (integrators are the general methods of research and their whole set for the most accurate study of the object). In particular, the culturological approach models the text in various stylistic and figurative expressions – artistic, scientific, journalistic, etc. It also represents the text in various genres and artistic forms – written text, artistic painting, archaeological artifact, movie, musical text, etc. The use of diverse texts implies the usage of the so-called emotional amplitude, as the expressive fullness of images is both a source and an efficient way for the language adoption. Integration in the educational process enables involving the maximum of information from different fields of knowledge, while combining different functions: informational, educational

and ideological. Different audio and video-lingual types of communication improve the educational effect of assimilation of the text. The process of studying the language through the culture of the nation clearly illustrates the vitality of the linguistic and cultural functions of the language. Such a diverse culturological aspect not only intensively and qualitatively enriches the linguistic command of a foreign student, but also broadens the horizons of the foreigner about the spiritual and material culture of Ukrainians in general at the socio-cultural level. On the basis of the text, the correctly applied lingvo-cultural methodology quickly helps to incorporate the foreigner student in to the mental language world of the Ukrainians.

Key words: *cultural text, sociocultural context, fiction, language world, visualization, speech situation.*